

УДК 378.091.8:331.105.446-057.87]:340.132](045)

*Соломінчук В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено аналіз нормативно-правового регулювання діяльності профспілкових організацій студентів та сформовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює їх права та гарантії.

Ключові слова: професійні спілки, правове регулювання, правовідносини у сфері вищої освіти, молодіжні організації.

Трансформаційні зміни в українському суспільстві довели, що становлення громадянського суспільства та розбудова української державності напряду залежать від молоді, найбільш активної, динамічної соціальної групи. Можна без перебільшення сказати, що соціально-політична активність цієї категорії населення молоді має важливе значення у формуванні правової держави та здійснює вплив на її майбутнє.

Водночас, молодь, зокрема студентська, є і однією з найбільш вразливих соціальних груп. На студентський вік припадає процес активного формування правосвідомості, соціального становлення та самовизначення.

А. Карнаух переконливо доводить, що без піднесення рівня політичної активності молоді ні вивести економіку із кризи, ні закласти основи правової держави і громадянського суспільства неможливо [1]. Саме тому Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні діяльність молодіжних організацій та координацію зусиль всіх соціальних інститутів, що працюють з молоддю, визначено одними з головних завдань державної молодіжної політики [2].

Б. Андрусин зазначає, що найголовнішими відносинами, в які вступає молодь, є відносини, які виникають у процесі освіти між викладачами і студентами. Ці суспільні відносини є складовою частиною громадянського суспільства [3, с. 7]. У цьому контексті варто погодитися з О. Мельничук, яка вказує на особливу роль профспілок в освітніх правовідносинах. Особи, що навчаються, мають змогу реалізувати своє конституційне право на участь у професійних спілках, що сприяє підвищенню загального рівня соціальної захищеності таких осіб і призводить до зростання рівня життя української молоді [4].

Г. Ільтьо, аналізуючи роль молодіжних організацій у розвитку громадянського суспільства, серед студентських організацій також окремо виділяє профспілки, акцентуючи при цьому увагу на їхніх першочергових завданнях – вирішенні соціальних проблем студентства та захисті їхніх інтересів перед адміністрацією вузів та державою [5].

На думку О. Скоромної, наразі профспілки як впливова громадська організація є дієвим інститутом, здатним не лише виражати інтереси та потреби молоді, а й сприяти вирішенню проблемних питань. Особливо важливою є діяльність профспілок нині, коли Україна перебуває у складному соціально-економічному становищі [6].

В умовах цивілізаційного вибору України, який стає стратегічним вектором

розвитку в напрямі утвердження української державності, вивчення участі студентських професійних спілок як учасників суспільно-політичних відносин має важливе значення для сучасної юридичної науки.

У радянський період у вищих навчальних закладах діяло декілька студентських громадських організацій: партійна, комсомольська, профспілкова. Характер діяльності студентських профспілок віддзеркалював загальні тенденції профспілок у структурі суспільства як носіїв партійної ідеології. За змістом студентські профспілки дублювали частину функцій комсомолу, проте сама участь у їхній роботі була елементом громадської активності студентів. Студентські профспілки сприяли задоволенню молодіжних потреб, реалізації студентських інтересів, були середовищем спілкування і взаємодії молоді.

Сучасна суспільно-політична ситуація вимагає докорінної перебудови діяльності студентських профспілок, нових підходів до визначення їх місця і ролі у системі захисту прав студентів.

За умови наділення профспілок реальними повноваженнями щодо захисту соціально-економічних прав студентів, профспілки можуть стати організаціями, які згуртують навколо себе студентську молодь, яка завжди була рушійною силою соціальних перетворень. Однією з першочергових умов для ефективного функціонування профспілкових організацій студентів є вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює їхні права та гарантії.

Особливості нормативно-правового забезпечення діяльності молодіжних організацій досліджували такі учені, як В. Корнієнко, В. Барабаш, М. Новіков, М. Головатий, Л. Корич та інші. Правові засади створення та функціонування профспілок досліджували Ф. Цесарський, І. Сопелкін, Г. Осовий, О. Процевський, Г. Нестеренко, О. Лисяк.

Правове регулювання діяльності профспілкових організацій, які об'єднують осіб, що навчаються, майже не розглядалися. Водночас фрагментарно ця проблема знайшла відображення в науковій літературі. При вивченні теорії та практики молодіжної політики в Україні та дослідженні правовідносин, які складаються в освітній сфері, це питання висвітлювалося такими вченими, як Б. Андрусишин, О. Скоромна, А. Карнаух, О. Мельничук та ін.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність професійних спілок, які об'єднують осіб, що навчаються, є Конституція України, закони України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про вищу освіту". Ст. 36 Конституції України визначає загальні засади створення і діяльності первинних профспілкових організацій. У новому Законі України "Про вищу освіту", прийнятому 1 липня 2014 року, було розширено повноваження виборних органів студентських профспілкових організацій, зокрема встановлено зобов'язання керівника навчального закладу:

– погоджувати відрахування та поновлення здобувачів вищої освіти з первинною профспілковою організацією осіб, які навчаються (якщо дана особа є членом профспілки);

– сприяти та створювати умови для діяльності організацій профспілки;

– спільно з первинними організаціями профспілок працівників ВНЗ і студентів подавати правила внутрішнього розпорядку та колективний договір для затвердження

на конференції трудового колективу.

Ст. 36 Закону України “Про освіту” передбачає, що до складу вченої ради ВНЗ входять за посадами керівники профспілкових організацій працівників ВНЗ та керівники профспілкових організацій студентів і аспірантів. Ця гарантія забезпечує можливість профспілок брати участь в управлінні навчальним закладом, впливати на прийняття важливих рішень.

Водночас встановлені Законом України “Про освіту” повноваження органів студентського самоврядування дублюють повноваження первинних профспілкових організацій осіб, що навчаються у ВНЗ, попри те, що згідно з чинним законодавством студентське самоврядування і профспілки є різними організаціями із різними завданнями.

А. Христич вважає, що дуалізм сучасних органів студентського самоврядування та студентських профспілок призводить до нездорової конкуренції в вищих навчальних закладах. “Законодавчо профспілки мають в рази більше можливостей захищати студентство, відстоювати свої інтереси та впливати на хід подій. Тоді виникає питання: навіщо в такому випадку існують органи студентського самоврядування. Єдина їх перевага у масовості перед профспілками”, – зауважує А. Христич та пропонує вирішити питання шляхом “усунення такої структури як студентська профспілка заради об’єднання повноважень і функцій в єдиний центр” [7, с. 110]. Ми категорично не згодні з думкою А. Христич щодо усунення студентських профспілок, адже у правовій державі питання забезпечення повноважень одних громадських організацій не може вирішуватися шляхом “усунення” інших. Одним із принципів правової держави є демократичний плюралізм. А тому, чим більше діятиме організацій, здатних здійснювати представництво інтересів молоді, тим ефективнішим буде механізм захисту прав та інтересів громадян у державі.

Конкуренція в середовищі органів студентського самоврядування та первинних профспілкових організацій студентів не повинна ставати тим чинником, який гальмує співпрацю між ними.

Разом з тим, ми погоджуємося з А. Христич щодо того, що дублювання повноважень може призвести до напруги в студентському середовищі та неузгодженості в питаннях взаємодії студентських організацій у відносинах з адміністрацією. Вважаємо, що функції органів студентського самоврядування та організацій профспілки необхідно розмежувати. До повноважень професійних спілок варто віднести питання, які стосуються захисту соціально-економічних прав студентів, наприклад участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках, організації харчування студентів, призначення стипендій тощо. Органи студентського самоврядування повинні мати в основному функції, пов’язані з удосконаленням освітнього процесу, науково-дослідною роботою, участю у заходах щодо забезпечення якості вищої освіти, проведення організаційних, просвітницьких, спортивних та інших заходів.

Регламентації діяльності студентських організацій профспілки в Законі України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” приділено недостатньо уваги, незважаючи на те, що саме цей закон є базовим для професійних спілок. Це пов’язане з тим, що першочергово професійні спілки виникали саме як органи виробничої демократії і завжди ототожнювалися виключно з робітничими організаціями. У

даному законі не виокремлюються повноваження первинних профспілкових організацій, які об'єднують осіб, що навчаються. Як правило, питання їхньої діяльності вирішуються на рівні локальних нормативно-правових актів – статутів вищих навчальних закладів, правил внутрішнього розпорядку, положень тощо.

Вирішенню питання правового врегулювання прав та гарантій студентських профспілкових організацій могло б сприяти прийняття законопроекту про внесення змін до Закону України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” щодо посилення правового та соціально-економічного захисту студентів (реєстр. № 6660 від 06.07.2010 року). У законопроекті пропонувалося доповнити чинний Закон “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” новою ст.21-1 стосовно повноважень профспілок, їх об'єднань щодо захисту прав осіб, які навчаються, зокрема, щодо права брати участь у формуванні обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, брати участь у розробці проектів нормативно-правових актів, які стосуються соціально-економічних прав та інтересів осіб, які навчаються, погоджувати проекти нормативно-правових актів стосовно осіб, які навчаються, їх соціально-економічного захисту, здійснювати громадський контроль за дотриманням законодавства про освіту, дотриманням якості освіти.

Окрім того, на законодавчому рівні необхідно врегулювати питання статусу угод, які укладаються між первинними профспілковими організаціями осіб, що навчаються, та адміністраціями ВНЗ про взаємні зобов'язання сторін у сфері соціально-економічного захисту студентів. Незважаючи на те, що законодавство не визначає студентські профспілкові організації сторонами колективних угод, практика їх укладення стала поширеною в ВНЗ. В окремих випадках такі угоди є невід'ємною частиною колективного договору, укладеного в навчальному закладі, наприклад, у Київському національному технічному університеті “Київський політехнічний університет”, Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. В інших випадках між студентським профкомом та адміністрацією ВНЗ укладається угода, яка не є частиною колективного договору. В Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова започатковано практику укладання тристороннього договору між профспілковою організацією студентів, студентською радою та адміністрацією університету.

Ще одним питанням, яке потребує нормативного врегулювання є надання профспілковим організаціям студентів права очолювати студентські протестні акції. О. Яцунь, аналізуючи нормативно-правове забезпечення реалізації права на страйк, однією із прогалин у законодавстві називає неврегульованість такого поняття як студентський страйк. Конституція України гарантує право на страйк виключно найманим працівникам, тобто фізичним особам, які працюють за трудовим договором. Ми погоджуємося з О. Яцуном у тому, що у зв'язку з нормативною невизначеністю такого поняття як “студентський страйк”, одна з найменш соціально захищених категорій громадян – студенти не мають достатніх механізмів для захисту своїх прав та інтересів [8, с. 1]. Попри те, що студенти не перебувають у трудових відносинах з адміністрацією вищих навчальних закладів, їм має забезпечуватися право на проведення страйку як засобу протесту проти урізання соціально-економічних гарантій. При цьому видається слушним визнати професійні спілки на законодавчому

рівні учасниками студентських страйків, надати їм право формувати вимоги студентів та представляти їх інтереси у вирішенні спорів. Це допоможе запобігати “хаотичному” студентського рухові, участі студентів у акціях, які порушують громадський порядок, сприятиме збереженню їхнього життя та здоров’я. З огляду на ризик використання в сучасних умовах студентських протестних акцій різними політичними силами чи економічними групами у власних цілях, важливо, щоб студентські протестні дії очолювали організації, метою діяльності яких є захист прав та інтересів студентства.

Здійснюючи аналіз правових засад діяльності профспілкових організацій студентів, не можна оминати увагою законопроект про внесення змін до Закону України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” (щодо діяльності студентських профспілок) № 3474, зареєстрований у ВРУ 13.11.2015 р. Законопроектом передбачено, що із припиненням особою навчання у навчальному закладі припиняється і її участь у первинній організації профспілки, а членами виборних органів первинних профспілок, які об’єднують осіб, що навчаються в одному навчальному закладі, можуть бути виключно особи, які навчаються у цьому навчальному закладі. Вважаємо, що введення такої норми звужує коло осіб, яких студенти можуть обрати до виборних органів, а тому порушується принцип самоврядності діяльності громадської організації, встановлений Законом України “Про громадські об’єднання”, який передбачає право членів громадського об’єднання самостійно здійснювати управління його діяльністю. Введення норми про автоматичне припинення участі в первинній організації профспілки звужує обсяг прав особи на участь у професійних спілках, права на добровільне припинення членства (участі), що суперечить статті 22 Конституції України, якою забороняється при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод. Окрім того, законопроектом пропонується обмежити строк обрання членів виборних органів первинних профспілкових організацій, які об’єднують осіб, що навчаються в одному навчальному закладі, двома роками та можливістю перебувати на своїх посадах не більше, ніж два строки поспіль. Запровадження цієї норми призведе до постійної зміни керівників виборних органів первинних профспілкових організацій студентів. Замість посилення захисту соціально-економічних прав студентів, зусилля виборних органів студентських первинних профспілкових організацій будуть спрямовані на проведення звітів і виборів. Постійна ротація кадрів, у свою чергу, призведе до зниження якості виконання виборними профспілковими органами статутних завдань.

Таким чином, норми зазначеного законопроекту спрямовані на звуження обсягу існуючих прав осіб, які навчаються, на участь у професійних спілках, обмеження прав і гарантій діяльності профспілок, суперечать статтям 22, 36 Конституції України, а прийняття законопроекту призведе до порушення принципу самоврядності у діяльності первинних профспілкових організацій студентів, не сприятиме реалізації ними завдань із захисту прав та інтересів спілчан.

Слід зазначити, що студентські професійні спілки наразі перебувають на етапі свого становлення, пошуку місця і ролі в системі захисту прав студентів. Сучасний процес вироблення державних рішень зазнає впливів не тільки з боку різних інститутів громадянського суспільства, а й нових соціальних рухів, неформалізованих громадських ініціатив [9].

О. Скоромна наголошує на тому, що хоча профспілки як впливова громадська організація є дієвим інститутом, здатним не лише виражати інтереси та потреби молоді, а й сприяти їх вирішенню, останнім часом все ж роль профспілок у студентському оточенні зменшується, а перевага надається студентському самоврядуванню [6]. Тому студентські профспілки повинні своєчасно реагувати на нові реалії, виборювати право на своє існування, займати активну позицію у системі забезпечення захисту соціально-економічних прав людини.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що сьогодні назріла потреба у вдосконаленні законодавчого врегулювання діяльності студентських профспілок. Таким чином, у першу чергу необхідно:

– деталізувати повноваження профспілкових організацій студентів у Законі України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”;

– надати профспілковим організаціям студентів право очолювати студентські протестні акції;

– внести зміни до Закону України “Про вищу освіту” з метою розмежування повноважень органів студентського самоврядування та первинних організацій профспілки, зокрема щодо участі у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування, оголошення акцій протесту тощо.

Використані джерела:

1. Карнаух А. А. Становлення політичної культури молоді в умовах демократизації сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / А. А. Карнаух / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 19 с.
2. Декларація “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні” від 15 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – 27 с.
3. Андрусишин Б. І. Освітнє право України: деякі дискусійні проблеми / Б. І. Андрусишин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наукових праць. – Випуск 12. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 3-18.
4. Мельничук О. Ф. Роль громадських організацій у здійсненні захисту права людини на освіту / О. Ф. Мельничук // Адвокат. – 2011. – № 9. – С. 13-16. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/adv_2011_9_2.pdf.
5. Ільтьо Г. Роль молодіжних організацій в розвитку партійної системи та громадянського суспільства України / Г. Ільтьо // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право. – 2012. – 1. – С. 24-27. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKPI_soc_2012_1_7.pdf.
6. Скоромна О. П. Державна молодіжна політика щодо підтримки студентської молоді та студентської сім’ї / О. П. Скоромна // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 4-13. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/spttp_2013_2_3.pdf.
7. Христич А. Ю. Проблеми сучасних органів студентського самоврядування / А. Ю. Христич // Роль молодіжних студентських громадських самоврядних організацій в побудові громадянського суспільства в Україні : збірник тез і статей Всеукр. студ. і наук.-практ. конференції / М-во освіти і науки України, Запорізька держ. інжен. акад.; [відп. ред. В. С. Калюжний]. – Запоріжжя, 2014. – С. 109-110.
8. Профспілки за право на страйк // Інформаційний вісник Київської міської організації Профспілки працівників освіти і науки України “Єдність”. – 2015. – № 3. – С. 1.
9. Тесленко В. В. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні. Профспілки, молодіжні та нові соціальні рухи / В. В. Тесленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 19(2). – С. 98-106. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_19\(2\)_14.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_19(2)_14.pdf)

Соломинчук В. В. Нормативно-правовое регулирование деятельности студенческих профсоюзных организаций.

В статье осуществлен анализ нормативно-правового регулирования деятельности профсоюзных организаций студентов и сформулированы предложения по совершенствованию законодательства, регулирующего их деятельность.

Ключевые слова: профессиональные союзы, правовое регулирование, правоотношений в сфере высшего образования, молодежные организации.

Solominchuk V. V. Legal regulation student's trade union organizations.

This article analyzes the legal regulation of student's trade union organizations. The article describes proposals to improve the legislation governing their rights and guarantees.

Key words: trade unions, regulation, legal relations in higher education, youth organizations.

УДК 342.4(477)“19”

Токарчук О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРОЕКТІВ КОНСТИТУЦІЙ С. ДНІСТРЯНСЬКОГО ТА О. ЕЙХЕЛЬМАНА)

У статті досліджуються принципи й погляди С. Дністрянського та О. Ейхельмана щодо проблем державного будівництва, котрі виявилися у підготовлених ними проектах Конституцій. На основі праць вітчизняних дослідників визначено, що учені-правники були прихильниками республіканської форми правління – президентської (С. Дністрянський) та парламентської (О. Ейхельман), приділяли увагу актуальним проблемам реформи місцевого самоврядування.

Ключові слова: С. Дністрянський, О. Ейхельман, проект Конституції, держава, влада, місцеве самоврядування.

Сучасна спільнота в силу різних умов, а особливо доступу досвіду розвинених країн, поширення так званих цивілізаційних процесів, конститується в єдність не тільки за ознаками природно-історичної етноспільності чи за волею сильною, утримуючою людей в гурті держави, влади – резонно відзначає Є. Бистрицький. Люди тримаються разом перш за все тому, що мають спільні інтереси, спираються один на одного, вільно виробляючи консенсус спільного життя. Чим більше громадського самоврядування, отже контролю над адміністраціями різних рівнів з боку громадян, тим міцніша держава. Держава сьогодні тримається не силою влади, а її “слабкістю” перед владою контролю над державницькими інститутами з боку громад пересічних громадян. Від впровадження ідеї демократії, відкритого, правового, демократичного суспільства залежить виживання, самоствердження України [2]. В даному контексті варто звернутися до правової спадщини відомих правників С. Дністрянського та О. Ейхельмана, котрі завдяки власному юридичному досвіду, аналізу проблем державного будівництва на основі дослідження історії української держави й права прийшли до усвідомлення та обґрунтування ідеї визнання права української нації як історичної спільності на державну незалежність.

До теоретичних проблем державного будівництва в політико-правовій думці